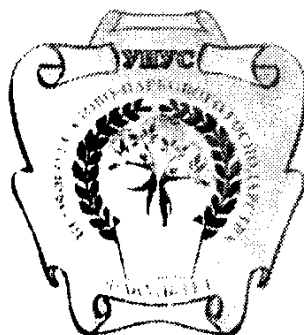

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

**● ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА
КАФЕДРА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

**«ОЗЕЛЕНЕННЯ ТА БЛАГОУСТРІЙ
САДОВО-ПАРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ»**

Всеукраїнська наукова інтернет-конференція

(м. Умань, 14 травня 2014 року)

Присвячено 170-річчю заснування Уманського НУС

Умань – 2014

УДК 635.9
ББК 42.37
О-46

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету лісового і садово-паркового господарства
(протокол № 5 від 20.03.2014 р.)*

Редакційна колегія:

Непочатенко О.О. – ректор Уманського НУС, д. е. н., професор
Мостов'як І.І. – к. с.-г. н., доцент, перший проректор
Карпенко В.П. – д. с.-г. н., професор, проректор з наукової та інноваційної діяльності
Заморський О.О. – к. с.-г. н., доцент, декан факультету лісового і садово-паркового господарства
Поліщук В.В. – к. с.-г. н., доцент, зав. каф. садово-паркового господарства
Балабак А.Ф. – д. с.-г. н., професор
Величко Ю.А. – к. с.-г. н., доцент, заст. декана з наукової роботи
Шлапак В.П. – д. с.-г. н., професор, зав. каф. лісового господарства
Пушка І.М. – к. с.-г. н., доцент
Парубок М.І. – к. б. н., доцент
Варлащенко Л.Г. – к. с.-г. н., доцент
Кравець Т.О. – к. б. н., доцент
Єгоров Ю.І. – к. арх., доцент
Мамчур Т.В. – к. с.-г. н., ст. викладач
Тисячний О.П. – к. с.-г. н., ст. викладач
Свистун О.В. – ст. викладач
Осіпов М.Ю. – асистент

Відповідальний секретар:

Пушка І.М. – к. с.-г. н., доцент кафедри садово-паркового господарства.

Озеленення та благоустрій садово-паркових об'єктів : матеріали О-46 всеукр. наук. інтернет-конф. – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. – 136 с.

ISBN 978-966-304-074-5

У збірнику матеріалів висвітлено результати наукових досліджень викладачів та студентів факультету лісового і садово-паркового господарства Уманського національного університету садівництва та інших навчальних закладів і науково-дослідних установ.

УДК 635.9
ББК 42.37

ISBN 978-966-304-074-5

© Уманський національний
університет садівництва, 2014

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ШУКЕЛЬ І.В., ДІДОК О.І., ГОРДІЙЧУК А.В. ОЦІНКА ЯКОСТІ СЕРЕДОВИЩА МІСТА ЛЬВОВА ЗА СТАНОМ <i>TILIA CORDATA</i> MILL.	79
ШУКЕЛЬ І.В., ТИМАНСЬКА О.Б. СТРУКТУРА ФЛОРИ ТОРФОВИРОБИТОК ОПІЛЛЯ	81
ОПАЛКО А.І., ПОЛЩУК В.В. ГЕНОСИСТЕМАТИКА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ФІЛОГЕНЕТИЦІ	83
ПАВЛИЩЕ А.В., ГНАТЮК Н.О. КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД ЕФІРНИХ ОЛІЙ <i>HYSSOPUS</i> <i>OFFICINALIS</i> L., <i>MONARDA DIDYMA</i> L., <i>DRACOCERPHALUM</i> <i>MOLDAVICUM</i> L. ТА ОЦІНКА ЇХ БІОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ.....	86
ГНАТЮК Н.О., КЛЕЙМЕНОВА Ю.М. РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ХІМІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ РОСЛИН.....	89
ДУБИК В.І. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН СЕЛА ВИШНОПОЛЯ	92
МАСЛОВАТА С.А. ПОШИРЕННЯ АБОРИГЕННИХ ВИДІВ РОДУ <i>ULMUS</i> L.....	96
КРАСНОШТАН Т.В. РОЗМНОЖЕННЯ СМОРОДИНИ ЗОЛОТИСТОЇ (<i>RIBES AUREUM</i> PURSH.) НАСІННЯМ	99
ВІТЕНКО В.А. ПІДСУМКИ ІНТРОДУКЦІЇ <i>MORUS ALBA</i> L. В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	101
СИТНИК О.І. СЕЛИТЕБНІ ГЕОЕКОТОНИ ПЕРЕХІДНОЇ СМУГИ «ЛІСОСТЕП-СТЕП» ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	105

СЕЛИТЕБНІ ГЕОЕКОТОНИ ПЕРЕХІДНОЇ СМУГИ «ЛІСОСТЕП-СТЕП» ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

О.І. СИТНИК, канд. геогр. наук
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

У результаті тривалої та активної діяльності людства суттєво зростає мозаїчність та контрастність ландшафтної сфери Землі, особливо у її щільно заселених та антропогенізованих регіонах. Як результат виникають нові природно-антропогенні й антропогенні межі, на основі яких розвиваються специфічні утвори – географічні екотони (геоекотони) – перехідні смуги різних типів і рангів. Процес формування нових геоеко톤ів швидко прогресує. Збереження такої тенденції дозволяє припустити, що природне середовище у майбутньому – це сфера панування геоеко톤ів.

На початку ХХІ ст. основна увага приділяється пізнанню геоеко톤ів, що формуються на межі фації, урочищ та місцевостей, досліджені також прибережні та зональні геоекотони і майже не приділялась увага міжзональним геоекоконам. В Україні таких чотири, серед них і міжзональний геоекотон «лісостеп-степ», чітко виражений у межах Правобережної України. Проте натуральні межі міжзонального геоекокона «лісостеп-степ» Правобережної України визначити зараз майже неможливо. Вони умовні через суцільну антропогенізацію геоекокона. В адміністративному поділі геоекотон займає території (частини або повністю) семи областей (Черкаської, Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Запорізької, Дніпропетровської) загальною площею 80,4 тис. км², з населенням близько 6 млн. осіб. Антропогенізація міжзонального геоекокона «лісостеп-степ» Правобережної України та формування в його межах нових антропогенних геоекоконаів відбувається як під впливом відомих загальних кліматичних змін, так і регіональних змін природних умов та ландшафтних комплексів.

Зокрема доцільно виділяти *селитебні* геоекотони, до яких відносяться як наявні геоекотони у селитебних ландшафтах, так і ті що формуються між селитебними й іншими антропогенними ландшафтами. Розглянемо окремі з них. *Геоекотон «місто-прилеглі ландшафти»* здебільшого представлений приміськими зонами. За межами міжзонального геоекокона «лісостеп-степ» Правобережної

України детально розглянуті приміські зони Кисва, Львова, Вінниці, частково Чернівців, Харкова та Сімферополя, у досліджуваного геоекотону частково лише Дніпропровілля та Кривого Рогу. На наш погляд найбільш репрезентативним містом для дослідження геоекотону «місто-прилеглі ландшафти» у межах міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» Правобережної України є Кіровоград – майже його географічний центр.

Формування геоекотону «місто-прилеглі ландшафти» Кіровограда прослідковується не лише у наявності приміських ландшафтів з специфічними ландшафтами (підвищена концентрація селищ, промислових, дорожніх і водних ландшафтів), але й у відповідній зміні їх геофізичних, геохімічних та інших показників. На західній, східній, північній та південній окраїнах ці зміни залежать не лише від просторового розташування приміських зон (геоекотонів), але й від особливостей функціонування міста.

Приміська зона (геоекотон) Кіровограда формується під впливом двох протилежно направлених, але тісно взаємопов'язаних чинників: антропогенного (люди, техніка, інформація) й натурального – тектонічного, кліматичного та біотичного.

Антропогенний чинник призводить до насичення приміських геоекотонів «типовими» селитебними, або сформованими завдяки їм ландшафтами. У результаті цього у приміському геоекотоні Кіровограда постійно, а за останні десятиріччя помітно (у 0,5-1,2 рази) збільшуються площі найближчих до міста населених пунктів – містечок (у 0,9-1,4 рази), сіл (у 0,3-0,6 рази), а також дорожніх ландшафтів (у 0,3-0,5 рази). Змінюється структура міст і містечок приміських геоекотонів – зростають площі багатоповерхових міських ландшафтів. Характерною ознакою приміських геоекотонів стають дачні поселення та колективні сади. Порівняно з 1990 р. їх площі збільшились у 18-20 разів і продовжують зростати. Разом з тим, дачні селитебні ландшафти потребують постійної уваги. Здебільшого створюють або на так званих «непридатних землях», або в місцях, що є своєрідними, часто заповідними, ландшафтами. Та й «непридатні землі» (круті схили долин річок, балок, чагарникові зарослі, еродовані землі тощо) у більшості випадків є останніми куточками живої природи у межах внутрішніх приміських геоекотонів. Так були знищені останні натуральні ландшафтні комплекси річки Інгул та її приток.

Дія натуральних чинників направлена з периферії чер...

приміську зону у місто. Безперечно, що в приміських геоекотонах натуральні чинники значно трансформовані і знаходяться під постійним впливом антропогенних. Навіть сонячна радіація, вітровий режим і кількість опадів у приміських геоекотонах зазнають помітних змін і не скрізь однакові; річки зарегульовані водосховищами і ставками; ґрунтово-рослинний покрив антропогенізований повністю, фрагментарно знищений; в окремих випадках літогенна основа (геологія, рельєф, підземні води) далекі від натурального стану. З наближенням до міста натуральних ландшафтних комплексів стає менше або вони зникають повністю. Разом з тим, від збереження натуральних й натурально-антропогенних ландшафтних комплексів залежить радіальна структура та привабливість приміських геоекотонів. Польові дослідження показують, що натуральні й натурально-антропогенні ландшафти в приміському геоекотоні Кіровограду, ще можна зберегти. Проекти розвитку приміських зон (геоекотонів) повинні враховувати не лише господарську структуру, але й базуватись на чітко спланований та обґрунтований каркас натуральних й натурально-антропогенних ландшафтних комплексів.

Структуру селитебних геоекотонів урізноманітнюють у містах, містечках, інколи й селах садово-паркові і садові ландшафти. Розглянемо це на прикладі функціонування ландшафтних геоекотонів дендропарку «Софіївка» у м. Умань Черкаської області. Просторово він майже співпадає з північною межею міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» Правобережної України і є репрезентативним полігоном для дослідження різноманітних геоекотонів у селитебних ландшафтах.

Досліджуючи функціональні особливості екотонів Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України, враховувались мікрокліматичні особливості парку та прилеглих територій, оскільки динаміка перехідних зон визначається багатьма чинниками, серед яких особливе значення мають контрастність суміжних ландшафтних елементів, метеорологічні умови та експозиція поверхонь [2, 3]. Варто зазначити, що в межах території дослідження спостерігається взаємодія різних горизонтальних і вертикальних діяльних поверхонь, що обумовлюють формування своєрідного діяльного шару: поля, лісового масиву, водних поверхонь, поверхонь, вкритих асфальтом, традиційної забудови висотою 3-5 поверхів, сучасної забудови висотою 9 поверхів тощо.

Натурні точки були обрані таким чином, щоб показати

функціональні особливості екотонних територій, які імітують природні екотони (лісовий масив і суходільний лук), та екотони зумовлені людською діяльністю (парк-поле). Варто зазначити, що в другому випадку візуально межа представлена металевою огорожею та ділянкою, шириною 2 м, зайнятою чагарниковою та трав'янистою рослинністю. Сільськогосподарські угіддя межують з територією парку, буферна зона відсутня.

Згідно типології ієрархічних рівнів за порядком розміру екотони парку належать до місцевих мікроекотонів, які формуються між відповідними контактуючими місцевостями, урочищами та фаціями. За характером морфологічної виразності – стрічкові поступові між лісовою ділянкою і луком та різкі між територією парку і полем. За генезисом – це біогенні антропогенні, а за віком – молоді. Перехідна смуга між лісовим масивом та луком є екотоном синергетичного типу. Між лісовим масивом і полем формується екотон стріального типу. Як вказує М. Д. Гродзинський [1], такий екотон складається із декількох смуг – смуги акумуляції ґрунтових частинок, смуги ґрунтів із більш вираженими ознаками злучності, смуги з переважанням рудеральних видів тощо. Власне і огорожа – смугою, яка, хоч і вузька, але організовує навколо себе серію інших смуг, що розрізняються за умовами освітлення, зволоження, вітрового режиму, акумуляції снігу, рослинним покривом тощо.

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України у межах міжзонального геоекотону Лісостепової та Степової смуг Правобережної України є своєрідною геоекотонною територією в структурі міського селитебного ландшафту. Ландшафтні екотони, функціональні особливості яких досліджувалися, є місцевими (за порядком розмірності), стрічкові (за характером морфологічної виразності), біогенні антропогенні (за походженням), молоді (за віком), синергетичного та стріального типів (за структурою). Виявлені відміни у мікрокліматичних умовах точок дослідження, що пояснюється особливостями їхнього розташування та взаємодією різних діяльних поверхонь, визначають функціональні особливості, специфіку формування, функціонування та розвиток території «Софіївки».

Література

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: монографія / М. Д. Гродзинський. – К.: Київський університет, 2005. – Т. 2. – 503 с.

2. Клімат України / за ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко. – К.: Видавництво Раєвського, 2003. – 343 с.

3. Природа Черкащини: стан, проблеми раціонального природо-користування та охорони в контексті виживання / П.І. Мороз, В.Л. Лук'янець, І.С. Косенко, О.К. Мороз. – Миколаїв: АТ «СІМАО»; Одеса: ОКФА, 1996. – 399 с.

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КОЛЕКЦІЇ ГЕРБАРНИХ ЗРАЗКІВ РОСЛИН В УМАНЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ САДІВНИЦТВА

Т.О. КРАВЕЦЬ канд. біол. наук
Уманський національний університет садівництва

Широкої популярності збирання гербаріїв місцевої та екзотичної флори серед європейців набуло ще у XVII–XVIII ст.

Перші гербарні зразки рослин у нашому закладі було зібрано ще в Одесі, в Головному училищі садівництва, де ботаніку викладав відомий дослідник флори і фауни Північного Причорномор'я, Криму і Кавказу, професор Рішельєвського ліцею О.Д. Нордман (1844–1848). Наступний директор – Д.С. Обніський (1849–1863) багато зусиль докладав для створення навчальних посібників та гербаріїв. Після переїзду училища у 1859 році до Умані, завдяки директору М.І. Анненкову (1863–1875) – відомому ботаніку і лісівнику, було значно поповнено гербарну колекцію. В Умані М.І. Анненков поповнив свій «Ботанічний словник» новими видами рослин, перше видання якого відбулося в 1859 році в Москві, а наступні – у 1876, 1878 роках – у Петербурзі. З часом було налагоджено зв'язки з навчальними закладами, науковими товариствами, ботанічними садами, з якими проводився активний обмін колекціями.

Саме збір та гербаризація рослин сприяли публікаціям Ботанічних словників та наукових праць. В гербарному зібранні кафедри садово-паркового господарства УНУС збереглися зразки з 1840-х років, а також об'ємний гербарій, зібраний в період навчання